

KÜRESELLEŞME**DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İLAÇ
FİYATLARI;
"TEKELLERİN ORMAN KANUNU"**

Ata SOYER*

Uluslararası Tüketiciler Birliği Örgütü' ne bağlı, sağlık alanında araştırmalar yapan Health Action International (HAI) adlı bir örgüt var. Özellikle ilaç alanında yaptığı, tüketiciyi bilgilendirmeye yönelik çalışmaları ile bilinen HAI, son 7 yıldır, ilaç fiyatları ile ilgili tüm dünyada kapsamlı taramalar da yürütmektedir. Bunlardan ilkinin 1992'de gerçekleştiren HAI, daha sonra 1995'te ve en son da 1998'de benzer bir tarama yapmıştır.

Burada 1992 ("Pharmacoeconomics", HAI News no 68, December 1992), 1995 ("Retail drug prices in the Asia-Pacific region", HAI News, no 86, December 1995) ve 1998 ("Retail drug prices: The Law of the Jungle", HAI News, no 100, April 1998) ile Türk-İş Tüketici Bürosu 1998 yılında yayınladığı "Milli Gelir Arttıkça İlaç Fiyatlarının da Arttırıldığı Belirlendi" başlıklı basın bülteni temel alınarak, bir derleme yapılmıştır.

HAI, söz konusu taramaları, çeşitli ülkelerdeki uluslararası tüketiciler birliği üyeleri ile yazdığı sivil kuruluşlara birer anket formu göndererek, bu anket formlarının sonuçlarına göre yapmaktadır.

ÖNCEKİ ANKET SONUÇLARINA ÖZET BİR BAKIŞ

1992 yılındaki taramada, önemli bir sonuç, yaygın olarak kullanılan "anti-ülser" ilaç "Zantac"ın 100 tableti için, Tanzanya'da 124 dolar ödenirken, Hindistan'da 4.90 dolar ödendiği gerçeğidir. 1995 taramasında, Glaxo şirketinin yaptığı "Ranitidin" in 100 tabletine Hindistan ve Nepal'de 3 dolar ödendiği, buna karşın Endonezya'da aynı ilaca (başka bir ad altında) 150 dolar ödendiği saptanmıştır. Aynı ilaç için 1998 taraması şu sonuçları vermiştir: Hindistan'da "Zinetac" adında 100 tablete 2 dolar ödenirken, Şili'de "Zantac" adı altında 100 tablete 196 dolar ödenmektedir.

İşin özeti şu; Jenerik adı "Ranitidin" olan bu ülser ilacına, en ucuz satıldığı miktardan 1992 yılında 25 kat, 1995'de 50 kat, 1998'de 98 kat fazla para ödenmiştir. Farklı adlarla, ama aynı ilaca bu kadar farklı paralar ödenmesi, ilaç fiyatlarının belirlenmesinde önemli bir "kanun" un var olduğunu göstermiştir: "Orman Kanunu".

1998 ARAŞTIRMASI: 42 ÜLKEDE 21 İLACIN 100 BİRİMİNİN (KAPSÜL VEYA TABLET) PERAKENDE FİYATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

1. "Amoxycillin": 250 mg'lık ilacın en pahalı olduğu yerler 73 dolar ile Brezilya, 58 dolar ile Finlandiya, 57 dolar ile Uruguay iken, en ucuz olduğu yerler 2 dolar ile Laos, 3 dolar ile Sri Lanka ve İspanya'dır. Türkiye'de aynı ilacın 1998 fiyatı 13.2 dolardır.

2. "Capoten": 25 mg'lık "Capoten" in 100 birimine Şili'de 203 dolar ödenirken, Kolombiya'da 94, G.Afrika'da 66, Peru'da 60 dolar ödenmektedir. Buna karşın, Avusturya'da aynı ilaç 16 dolara alınabilmekte, İspanya'da 19 dolara satılmaktadır. Bir başka az gelişmiş ülke olan Moğolistan 3, Hindistan 2 dolara bu ilaca ulaşabilirken, Türkiye'deki fiyat 24 dolar civarındadır.

3. "Cimetidine" ve "Tagamet": Her iki ilacın da 200 mg'lık 100 birimine ödenen paralar kıyaslandığında ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Önce en pahalılar: Samoa 103 dolar (C), G.Afrika 75 dolar (T), Hong Kong 57 dolar (C), Tanzanya 75 dolar (T), Brezilya 53 dolar (T). Sonra en ucuzlar: Sri Lanka 1 dolar, Vietnam 2 dolar, Nepal 2 dolar, Laos ve Endonezya 3 dolar, Hindistan ve Zimbabve 4 dolar, İspanya 4 dolar, Kanada 5 dolar.

4. "Cotrimoxazole": 480 mg'lık ilaca en çok ödenen para, El Salvador'da 480 dolar ve Japonya'da 101 dolarken, Sri Lanka'da 0,3 dolar ödenebilmektedir.

5. "Septrin": Yaygın kullanılan bir antibiyotik olan

* Dr., Dokuz Eylül Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD Öğretim Üyesi

"Septrin" in 480 mg'na 144 dolar (Şili), 94 dolar (Arjantin), 91 dolar (El Salvador), 77 dolar (G.Afrika) ödeyen de vardır; 3 dolar (Kanada, Bengladeş, Moğolistan) da, 2 dolar (Nepal) de, 4 dolar da (Hindistan, Pakistan). Türkiye gibi, 27 dolar da...

6. "Diazepam": "Ünlü" ilacımızın 10 mg'na 1 doların altında para ödenen ülkeler var; Sri Lanka, Bengladeş, Kanada. Buna karşın 36 dolar ödüyor Kolombiya, 22 dolar ödüyor Filipinler, 18 dolar ödüyor Uruguay. Türkiye de 2.4 dolar ödüyor. Çok ciddi fiyat farklılığı görülen bir diğer benzer ilaç da "Valium". Bengladeş'te 0.9 dolar, Hindistan ve Tayvan'da 2 dolar ödenirken, aynı ilaca Şili'de 124, Arjantin'de 85 dolar ödeniyor.

7. "Diclofenac": Fiyatı 2 (Hindistan, Nepal) ve 3 (Laos) dolardan, 92 (Uruguay), 73 (Samoa) ve 69 (Arjantin) dolara kadar değişebiliyor. Türkiye'de de ucuz sayılır; 4.2 dolar.

8. "Voltaren": Romatizmal ağrılara karşı kullanılan ilacın 50 mg'ını, 132 dolara ABD'den, 106 dolara Arjantin'den, 99 dolara Uruguay'dan, 73 dolara Tanzanya'dan almak mümkün. Veya 2 dolara Hindistan'dan, 6 dolara Bengladeş'ten ya da 22 dolara Türkiye'den...

9. "Erythromycin" ve "Erythrocin": 500 mg'na Türkiye'de 31.4 dolar ödenen bu ilaç, Bengladeş'te 0.9, Malezya ve Moğolistan'da 5, Kanada, Laos, Endonezya ve Zimbabve'de 6 dolara alınabilmektedir. Buna karşın G.Afrika'da 117, Brezilya'da 82, Uruguay'da 74, El Salvador'da 67 dolardır.

10. "Frusemide" ve "Lasix": Diüretik olarak kullanılan bu ilaçların 40 mg'lık 100 birimi, Türkiye'de 1.8 dolardır. Fiyatının 1 dolar ve altında olduğu Nepal, Sri Lanka, Endonezya, Hindistan, Fiji, Bengladeş, Kanada gibi ülkeler olduğu gibi, G.Afrika gibi 69 dolara, Nikaragua gibi 39 dolara, Arjantin gibi 36 dolara ve El Salvador gibi 31 dolara satıldığı ülkeler de vardır.

11. "Adalat": 5 ve 10 mg'lık hipertansiyonda kullanılan bu ilaca, Türkiye'de 3.5 dolar ödenmektedir. Ucuz olduğu yerler; Fiji, Hindistan, Pakistan, Endonezya'dır. Yunanistan ve İspanya'da 10 dolara satılan ilaca en yüksek paranın ödendiği ülkeler yine Latin Amerika ülkeleri (Şili; 192, Uruguay ve Peru; 66, El Salvador; 50) ve G.Afrika'dır (64 dolar).

12. "Ranitidine" ve "Zantac": En çok fiyat farkının olduğu ilaçların başında gelen bu ilaçların 150 mg'lık 100 birimi, Türkiye'de 17 ve 44 dolardan satılmaktadır. Nepal'de 2 ve 3, Hindistan'da 2 ve 2, Bengladeş'te 5 ve 9, Laos'ta 8 dolara satılabilen ilaçlar, Şili'de 196, Moğolistan'da 183, ABD'de 184, G.Afrika'da 150, El Salvador'da 132 dolara satılmaktadır.

DİĞER KIYASLAMALAR

1. Araştırmada bulunan önemli bir sonuç, kişi başına milli gelirin % 10'luk bir artışının, ilaç fiyatlarında ortalama % 8'lik bir artış ile birlikte seyrettiğidir. Buradan geliri yüksek

ülkelerde, ilaç fiyatlarının yüksek, düşük milli gelirli ülkelerde ilaç fiyatlarının düşük olacağı ve bunun genelleşebileceği söylenebilir. Oysa, çalışma, hiç de böyle bir sonuç vermemiştir. Örneğin, kişi başına milli geliri 20 bin dolara yakın olan Kanada ile, 120 dolar olan Tanzanya'nın ilaç fiyatları kıyaslandığında, kıyaslanan 13 ilacın 10'unun Tanzanya'da daha pahalı olduğu belirlenmiştir. Bu 13 ilacın Kanada'daki toplam fiyatı 277 dolarken, Tanzanya'da 409 dolar bulunmuştur. Üstelik bu 13 ilacı alabilmek için Kanada'lı -vasıfsız- bir işçinin 8 gün çalışması gerekirken, Tanzanya'lı bir işçinin 215 gün çalışması gerekmektedir. (Tablo 1)

Tablo 1: Kanada ve Tanzanya'da Sık Kullanılan 13 İlacın 100 Biriminin Amerikan Doları Cinsinden Perakende Fiyatları

İlacın Adı ve Mg Kuvveti	100 Birimin Perakende Dolar Fiyatı	
	Kanada	Tanzanya
Amoksisilin 250	7	8
Capoten 25	21	49
Simetidin 200	24	73
Kotrimoksazol 480	3	3
Diazepam 10	01	2
Diklofenak 50	28	32
Voltaren 50	44	73
Eritromisin 250	6	8
Frusemid 40	0.5	2
Adalat 10	36	32
Propranolol 40	2	6
Ranitidin 150	28	4
Zantac 150	77	97
Toplam	277	409
Ortalama	21	31
Bu 13 ilacı almak için kalifiye olmayan bir işçinin çalışması gereken gün sayısı		
8 gün		215 gün

2. Orta ve Güney Amerika, Asya ve OECD ülkeleri, 20 ilacın fiyatları konusunda birbirleri ile kıyaslandığında, bu 20 ilacın ortalama fiyatının Orta ve Güney Amerika'da 40 dolarken, OECD ülkelerinde 28 ve Asya ülkelerinde 12 dolar olduğu görülmüştür. (Tablo 2)

3. OECD ülkelerinde ilaç fiyatları, Asya ülkelerine kıyasla ucuz görünmekle birlikte, tek tek ilaç ve tek tek ülke bazındaki kıyaslamalarda, durumun hiç de görüldüğü gibi olmadığı görülmüştür. Örneğin, Zantac 8 Asya ülkesinde, OECD ortalamasından daha pahalıya satılırken, Tagamet 6, Amoksil, Capoten, Eritromisin 5, Septrin ve Adalat 4, Ranitidin, Lasiks, Voltaren 3 Asya ülkesinde daha pahalıya satılmaktadır. (Tablo 3)

Tablo 2: Orta ve Güney Amerika'nın Gelişmekte Olan Ülkelerinde Asya ve OECD Ülkelerinde Sık Kullanılan 20 ilacın Veya 100 Birim İçin (Kapsül veya Tablet) Amerikan Doları Cinsinden Ortalama Fiyatları (4 Temel Gıda Maddesinin Amerikan Doları Cinsinden Ortalama Perekende Fiyatları da Verilmektedir)

İlaç Adı ve Mg Kuvveti	Sık Kullanılan İlaçların 100 Biriminin Ortalama Perekende Dolar Fiyatı		
	Asya Pasifik	Ort.Güney Amerika	OECD Ülkeleri
Amoksisilin 250	9	7	21
Amoksil 250	11	37	29
Capoten 25	22	6	36
Simetidin 200	7	27	16
Tagamet 200	18	31	26
Kotrimoksazol 480	5	49	30
Seprtrin 480	12	56	34
Diazepam 10	2	15	9
Valium 10	9	50	29
Diklofenak 50	6	38	21
Voltaren 50	19	67	36
Eritromisin 250	7	42	20
Eritrosin 250	12	42	26
Fruzemid 40	4	13	8
Lasiks 40	8	30	13
Adalat 5	18	52	2
Adalat 10	3	11	8
Propranolol 40	6	21	18
İnderal 40	20	43	69
Ranitidin 150	45	83	82
Zantac 150			
ORTALAMA	12	40	28
Gıda maddesi	Dört temel gıdanın ortalama dolar fiyatı		
1 kg pirinç	0.41	0.93	1.79
1 kg şeker	0.46	0.70	1.20
1 L süt	0.52	0.66	0.95
1 düzine yumurta	0.58	1.20	1.30
Ortalama	0.49	0.87	1.31

Tablo 3: Toplam 12 Ülkenin C Sütununda Gösterilen OECD Ülkelerinin Bir Veya Daha Fazlasındaki Aynı İlaç İçin Kaydedilenden Daha Yüksek Olan 20 Sık Kullanılan İlacın 100 Birimi İçin Bildirilen Satış Fiyatlarına Sahip Toplam 13 Ülkeden Asya-Pasifik Bölgesindeki Gelişmekte Olan Ülkelerin Sayısı (Bütün B)

A	B	C
İlaç Adı ve Kuvveti, Mg	Birçok OECD Ülkesinden Daha Yüksek Fiyatla Satılan Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülke Sayısı	Birçok OECD Ülkesinden Daha Düşük Fiyatla Satılan Asya-Pasifik Bölgesindeki Ülke Sayısı
Amoksisilin 250	1	4
Amoksil 250	5	3
Capoten 25	5	3
Simetidin 200	2	4
Tagamet 200	6	3
Kotrimoksazol 480	1	3
Seprtrin 480	4	4
Diazepam 10	1	9
Valium 10	1	6
Diklofenak 50	2	4
Voltaren 50	3	4
Eritromisin 250	5	2
Eritrosin 250	2	2
Fruzemid 40	2	3
Lasiks 40	3	5
Adalat 5	3	4
Adalat 10	4	3
Propranolol 40	1	10
İnderal 40	2	3
Ranitidin 150	3	3
Zantac 150	8	2
Uluslararası Ticari Gıda Maddeleri		
Pirinç		
Şeker		

4. Diğer benzeri birçok kıyaslama, az gelişmiş ülkelerin çoğunda ilaç fiyatlarının, gelişmiş ülkelere daha pahalı olduğunu, ayrıca az gelişmiş ülkeler arasında ilaç fiyatları konusunda çok büyük farklılıklar olduğunu göstermiştir. (Tablo 4 ve 5)

Tablo 4: Dokuz Ülkede Sekiz İlacın (Her Birinin 100 Birimi) Amerikan Doları Cinsinden Toplam Maliyetleri

Ülke	Şili	ABD	Uruguay	G. Afrika	El Salvador	Arjantin	Finlandiya	İngiltere	Hindistan
Dolar Olarak Toplam Maliyet	719	491	428	397	360	339	330	135.5	25

Tablo 5: Asya-Pasifik Bölgesinde Seçilmiş Ülkelerde Tagamet ve Ranitidin İçin 100 Biriminin Amerikan Doları Cinsinden Perekende Fiyatı

İlaç	100 Birim İçin Dolar Olarak Perekende Fiyatı							
	Nepal	Moğolistan	Pakistan	Taylan	Malezya	Endonezya	SriLanka	Filipin
Tagamet Fiy.	2	4	11	14	21	24	28	40
Ranitidin Fiy.	2	3	9	9	26	34	61	95

Tablo 6: Yedi Girişimci Marka ve Rakip Ürünlerin Güney Afrika'da Amerikan Doları Cinsinden Ortalama Perekende Fiyatları ve Üç Bölgesel Gruplama Altında Dokuz Girişimci Markanın İlaçları İle Bunlara Karşılık Gelen Rakip Ürünlerin Amerikan Doları Cinsinden Ortalama Perekende Fiyatları

Üretici Firma	Dokuz İlacın Dolar Olarak Ortalama Perekende Fiyatları			Yedi İlacın Ortalama Perekende Fiyatı
	Asya-Pasifik Gelişmekte Olan Ülkeleri	Latin Amerika Gelişmekte Olan Ülkeleri	OECD Ülkeleri	Güney Afrika
Rakip Ürün	7	28	22	22
Girişimci Marka	17	42	43	49

SONUÇ VE BAZI ÇIKARIMLAR

1. Düşük gelirli ülkelerde, daha çok sağlık hizmetine ihtiyacı olan/olacak nüfusun, gelişmiş ülkelerdeki insanlara kıyasla, ilaca daha fazla para ödenmeye zorlandığı bir sistem, etik olarak kabul edilemez. Sosyal adalet, eşitlik, dürüstlük gibi ilkeler adına, başta yoksullar olmak üzere, tüm insanların ilaçlara ulaşabilmelerini sağlayacak fiyat düzenlemelerinin yapılması önerilmektedir.

2. Şu anda, dünya ilaç pazarında, makul fiyatla iyi kalitede ilaca ulaşmak mümkünken, ülkelerin ekonomik ve siyasal ilişkileri, bu olanaktan yararlanabilmeyi engelliyebilmektedir. "Jenerik ilaç" ve "eşdeğer" ilaç uygulaması ve "paralel ithalat" uygulaması ile mümkün kılınan ucuz ilaca ulaşabilme, özellikle çok uluslu ilaç şirketlerinin egemenlik kurduğu ülkelerde engellenmektedir. Üstelik, patent anlaşmasının gündeme gelmesi ile, bu sınırlı olanağın daha da azalması söz konusu olacaktır.

Çok uluslu şirketlerin ürettikleri ilaçlar, yerel-ulusal seçeneklerden daha pahalı satılmaktadır. Örneğin, G.Afrika'da 3, Asya-Pasifik bölgesinde 2 kat daha pahalıya ilaç satan çok uluslu şirketler, Latin Amerika ve Avrupa'da da % 50 daha pahalı ilaç satmaktadırlar.(Tablo 6)

KAYNAKLAR

HAI (1992), "Pharmacoeconomics", HAI News no 68, December 1992.

HAI (1995), "Retail drug prices in the Asia-Pacific region", HAI News, no 86, December 1995.

HAI (1998), "Retail drug prices: The Law of the Jungle", HAI News, no 100, April 1998.

Türk-İş Tüketici Bürosu (1998) "Milli Gelir Arttıkça İlaç Fiyatlarının da Artırıldığı Belirlendi", Basın Bülteni.